

Потпуковник **ВОЈО НИКОЛИЋ**

„МИШЉЕЊЕ У ВЕЗИ СА ТРЕТИРАЊЕМ ПОЈМА „ОДБРАНА“ “*)

Чланак генерала Танасковића „Мишљење у вези са третирањем појма „одбрана““, који је изашао у „Војном делу“ број 4 за 1953 годину, изазвао је прилично живу дискусију, а нарочито после одговора генерала Урошевића (у истом часопису број 9—10/53). Мишљења су различита. Тако је, на пример, чланак код појединаца унео жељу за неким, у суштини привидним, упрошћавањем извесних појмова који су сами по себи већ довољно упрошћени. Покушај даље разраде тих појмова, по моме мишљењу, не би довео до упрошћавања већ, напротив, до компликације која би у извесном смислу могла довести до погрешне оријентације и у систему обуке и у изучавању војнотеоретских питања и ратних искустава од стране нашег старешинског кадра. Ово последње већ и ради тога што су појединци склонии да сасвим потцене искуства иностраних армија, сматрајући да теориско разматрање свих питања из области војне теорије и праксе треба искључиво и првенствено вршити на бази сопственог искуства и на њему градити војнотеориске поставке, без обзира на то у којој мери располажемо сопственим војним искуствима по појединим питањима. Зато сматрам да прво треба покренути и детаљније размотрити обим и начин коришћења туђих војних искустава, и у вези са тим појам и суштину одбране¹⁾.

У уводном делу свога чланка генерал Танасковић износи своје мишљење како треба, односно којим путем морамо поћи при разматрању било кога питања из области војне теорије ако хоћемо да оформимо сопствена гледишта. Он каже да за базу разматрања треба првенствено узимати сопствена војна искуства и, даље, да овај метод „нарочито важи приликом теориског разматрања појма и суштине основних видова борбених дејстава — напада и одбране“ (стр. 18, став први). Међутим, не могу се сложити са овом констатацијом и оваквим методом рада из следећих разлога:

1) У свакој науци или вештини, па и у војној, има питања која су теориски размотрена и оформљена као *резултат општег искуства*

*) Уредништво сматра да је са овим чланком закључена дискусија по овој теми.

¹⁾ Курзив је мој у целом чланку уколико није посебно наглашено.
— В. Н.

и научних достигнућа свих народа, тако да се могу сматрати заједничком, општом својном. Једно од таквих питања је, по моме мишљењу, и појам и суштина основних видова борбених дејстава — напада и одбране. Ово питање је теориски оформљено као резултат војног искуства свих народа и свих армија, мање-више за све једнако и у војној теорији примљено као објективна истина. Ниједна армија па ни наша, нема потребе ни оправданих разлога да то чини, нити је на основу свог посебног искуства створила посебан став о појму и суштини напада и одбране који би се одржао и у основи разликовао од става осталих армија и који би, као такав, био примљен као објективна истина у војној теорији. То значи да и у војној теорији има питања која се објективно не могу разматрати и уобличавати ако се за базу разматрања „узму првенствено сопствена војна искуства“, из простог разлога што њихов обим и квалитет не дозвољава такав поступак, јер прелази обим искуства једне армије и не може нас довести до правилних закључака. Разматрање појединих питања на овај начин и оваквом методом нужно повлачи субјективне закључке, чија тачност, сасвим природно, може бити спорна, јер је сам тај начин, односно метод, којим се ишло при стварању ових закључака, по моме мишљењу, непогодан и погрешан.

Одбрану, као вид борбеног дејства, све армије третирају као саставни део ратних дејстава уопште, који је нужан у одређеним фазама рата и који не доноси решење, али је неопходан елеменат решења. Разлике, које постоје, нису у појму и суштини одбране, као вида борбених дејстава, већ у организацији, начину извођења, важности и предности коју поједине армије дају нападу или одбрани, што проистиче из војне доктрине сваке земље. Појам и суштину одбране у основи не мења то што се по једној војној доктрини одбрани придаје већа, а по другој мања важност у склопу општих ратних дејстава. Један од чинилаца који је Немачку армију скупо стао у првим годинама рата на Истоку био је, по моме мишљењу, и тај што је запоставила одбрану, што јој није дала оно место које јој припада, и што је решење рата очекивала од офанзивних дејстава, не водећи довољно рачуна о правилној координацији и узајамној повезаности напада и одбране. Обрато, француска војна доктрина отишла је у другу крајност, јер је сматрала да ће изградњом моћних и добро утврђених одбранбених постројења (Мажиновљева линија) моћи зауставити и сломити сваког нападача. И једно и друго гледиште свакако је неправилно, али ни једно ни друго објективно није изменило појам и суштину одбране као целине. Сама ратна пракса је још у току рата нужно наметнула измену оваквих схватања, што значи да се појам и суштина одбране у основи не могу мењати субјективним разлозима и условима.

2) Тачно је да формулација „примењено на наше услове“ (стр. 19, став други), када се разматрају туђа војна искуства, није теориски правилно постављена и да би нас доследно спровођење ове формулације у нашу војну теорију и праксу довело у ћорсокак, али исто тако и формулација да од страних армија треба узимати „само објек-

тивна научна достигнућа, и то критички и у складу са одговарајућом сопственом стварношћу“ не би се могла у потпуности усвојити. Не треба заборавити да ми по неким питањима немамо толико сопственог војног искуства да бисмо та питања могли теориски разматрати и доносити објективне закључке и судове који би нам претстављали основу за примену у пракси, а на бази сопственог искуства и уз само „објективна научна достигнућа“ туђих армија. Да ли је довољно првенствено наше војно искуство за теориско разматрање улоге, места и употребе тенковских и механизованих јединица, ваздухопловства, ПАА, па и земаљске артиљерије, да бисмо могли стварати одређене и релативно тачне теориске поставке по овим питањима? Мислим да не можемо ако се има у виду пут и развој наше Армије у току Другог светског рата. Нама су потребна и искуства страних армија баш по оваквим и сличним питањима, тако да их морамо темељно и детаљно проучавати ако желимо да их правилно користимо и „суочавамо“ са нашим искуством и „нашим условима и потребама“, поготово када се садашње стање наше Армије и у техничком погледу и у савремености њеног наоружања знатно разликује од стања у коме смо били када смо стигли ратна искуства по оваквим питањима. То свакако не значи да туђа искуства треба примати без резерве и стриктно их преносити и примењивати на наше услове. Према томе, по моме мишљењу, при теориском разматрању појединих питања из области војне теорије и праксе не би било правилно ако бисмо се увек ограничавали „првенствено на сопствена војна искуства“. Ако би се при овој правилно уочили наши услови, могућности, потребе и циљеви, онда се не би требало плашити занемаривања сопствених војних искустава, апстрактно калемљених наших услова на „инострану праксу и теорију“, негативних резултата и шаблона. Уосталом, наша целокупна стварност демантује ову бојазан. Ми у пуној мери, свакако, саобразно нашим потребама, могућностима и условима, користимо туђе искуство у свима гранама људске делатности. По неким питањима базирамо наш рад баш на туђим искуствима, па нам то ништа не смета да се правилно развијамо и напредујемо. Ако тако не бисмо радили, мислим да бисмо се далеко спорије и теже развијали. Онде где је наше искуство довољно или веће од страног, смешно би било не узимати га првенствено на бази даљег теориског разматрања. У овом конкретном случају, по моме мишљењу, дошло се до тога да се на бази извесног потцењивања туђих војних искустава и безразложне бојазни да се не запоставе и не потцене наша војна искуства — која су исувише снажна да би се могла запоставити и потценити — изналази нешто ново и оригинално и тамо где то ново и оригинално нема теориске ни практичне сврхе и користи. То ново и оригинално на бази сопственог искуства треба тражити, теориски разматрати, поставити и дати одређени облик начину организације, могућности и извођењу појединих врста одбране у свим условима и на сваком земљишту, а не у појму и суштини одбране. Овде свакако треба користити „првенствено сопствена војна искуства“, допуњавајући их искуствима стра-

них армија. На оваквим питањима можемо доћи до оригиналности и оне специфичности која је у конкретним условима основ за стварање сопствених теориских поставки по многим питањима.

Друго чворно питање у чланку јесте став генерала Танасковића „да је одбрана као вид дејства јединствена и да је као такву не треба делити, нити јој давати још нека имена и називе, као на пример: „позициона“, „маневарска“, „задржавајућа“,... итд.“ (стр. 19 и 20 под 1). Износећи доказе за ову своју тезу аутор поставља заједнички циљ сваке одбране. Иако се може формулисати заједнички циљ свих врста одбране, због чега се све врсте одбране и зову једним термином „одбрана“, ипак још увек не значи да је свака подела одбране непотребна. Ако пођемо овим путем у разматрању појма одбране онда се — како то каже генерал Урошевић у своме одговору — може формулисати заједнички циљ свих борбених дејстава, тако да на крају „постоји само рат који има јединствен циљ — победу“. Пошто је дошао до закључка да не постоји никаква подела одбране на врсте, сам аутор се нашао у незгодној ситуацији, јер му је за разматрање овога питања ипак била потребна некаква подела, те је заменио израз „врста одбране“ изразом „методи извођења одбране“. По моме мишљењу, то није најсрећније решење, јер се појам „метод“ везује за извођење, а овај је по досадашњим терминима укључен у динамику борбе. Извођење одбране, односно начин како командант замишља да реализује добивени задатак је оно што, поред осталог, одређује динамику борбе, јер је сав његов дотадашњи рад био припремног, организационог карактера, условљен циљем постављеним за сваку конкретну ситуацију. А ти циљеви не могу бити исти за сваку конкретну одбрану. Различитост циљева, који, опет, поред осталих фактора, утичу на то како одбрану треба организовати и извести, условљаваће и врсту одбране. Свака одбрана садржи у себи свој маневар по обиму и квалитету, зависан од циља који се жели постићи, затим од снага и средстава браниоца, земљишта и снага нападача, тако да баш та разлика у циљу сваке конкретне одбране, који одређује и начин извођења, условљава и поделу одбране на видове — врсте.

Пошто се циљ позициске или отсудне одбране квалитативно разликује од циља маневарске или задржавајуће (термин није битан у овом случају), то не би било правилно оба циља свести под једну дефиницију из следећих разлога²⁾:

1) Циљ позициске одбране не дозвољава (у релативном смислу) губитак одређеног простора, иако је то једна од карактеристика

²⁾ Према тачки 673 ПВП II део, циљ позициске одбране је „да се непријатељу нанесе пораз, сломи његов напад и одржи положај припремљен за одбрану“, а у тачки 553 пројекта нове Ратне службе стоји: „сломити напад непријатеља је циљ отсудне одбране“.

У тачки 673 ПВП II део каже се: „Маневарска одбрана има за циљ да се добије у времену, непријатељу нанесу губици и при томе сачувају своје снаге, допуштајући губитак простора“, док је, према пројекту нове Ратне службе, циљ задржавајуће одбране „да се добије у времену, односно реши одређени задатак, да се непријатељу нанесу што већи губици и при томе сачувају властите снаге за решење следећих задатака“.

маневарске одбране. Ова два различита циља захтевају различиту групаацију снага, организацију и начин извођења одбране који се не би могли свести под једну дефиницију, а да она не буде уопштена и нејасна.

2) Позициској одбрани поставља се задатак да сломи напад непријатеља, а маневарској да му нанесе што веће губитке и да при томе сачува властите снаге за решење следећих задатака. Значи, јединицама у маневарској одбрани поставља се задатак да морају сачувати своје снаге пошто им непосредно после тога претстоји извршење следећих задатака, док се јединицама у позициској одбрани овакав задатак неће моћи поставити просто из разлога што морају да слома напад непријатеља. А да би то извршиле, оне најчешће неће моћи да сачувају своје снаге у тој мери да би биле способне да непосредно после тога извршавају следеће задатке.

3) Добитак у времену је један од непосредних и наглашених задатака маневарске одбране, што се не може рећи за позициску одбрану која првенствено има задатак да одржи одређени простор или објекат без строго фиксираног времена.

Помирити ове супротности у једној општој дефиницији није ни мало захвална ствар, а то, уосталом, не би имало неке практичне, па ни теориске сврхе.

Иако нико није негирао, нити супротно тврдио да „нема „чисте“ т. зв. позиционе, маневарске, задржавајуће, итд. одбране“, затим „да т. зв. маневарска одбрана не значи механичко извршење скокова од линије до линије и да т. зв. позициона одбрана не значи само статичко држање одређеног положаја“ (стр. 20 под 5, став први и други), ипак су ови закључци били потребни аутору да би на основу њих доказао недељивост одбране, јер из његовог излагања излази следеће: „Чиста“ позициска одбрана не постоји ради тога што не постоји ни „статичко држање одређеног положаја“, а како свака одбрана има своју одређену упорност, динамичност и маневар не постоји ни „чиста“ маневарска одбрана. Ако по овој логици идемо даље онда бисмо могли закључити да не постоји чиста одбрана уопште, пошто свака одбрана садржи у себи низ активних радњи (противнапада, противудара, итд.).

Први пример, који се наводи као доказ недељивости одбране, потврђује овакав метод рада, а нарочито закључци које је аутор извео. Он настоји да поткрепи своје мишљење на примеру „Битке на Неретви“, која, по својој упорности, значају и тешким условима под којима је вођена, спада у ред најтежих одбранбених битака које је водила наша Армија, што, по моме мишљењу, најмање иде у прилог тези аутора. Ако одбрану посматрамо не као „само статичко држање одређеног положаја“ или „механичко извршење скокова од линије“, већ као вид дејства који у себи садржи низ активних радњи браниоца, чија упорност зависи од циља одбране, конкретност задатка, снага и средстава са којим се располаже, земљишта и непријатеља, тада из овога примера можемо извући сасвим друге закључке од оних које је аутор извукао. Наиме:

а) Начелно ниједан командант неће размишљати о томе како ће свој задатак укључити у неку врсту одбране, да би тек после тога могао прећи у маневарску или позициску одбрану. Врсту одбране одређује добивени задатак, који је условљен конкретном ситуацијом, тако да није потребно никакво посебно наглашавање врсте одбране. У овом случају било је свима јасно, и борцима и старешинама, да се мора водити најотсуднија одбрана, јер је било у питању неколико хиљада рањеника које је требало евакуисати по сваку цену.

б) На основу чињенице што је ова одбрана извођена на просторији дубокој око 20 км и што је трајала 12 дана, генерал Танасковић је, по моме мишљењу, донео неправилан закључак, наиме, да та дубина приближно одговара једној дивизији у маневарској или једном корпусу у позициској одбрани (стр. 23, последњи став), али да то не одговара „ни за чисту маневарску ни за позициону одбрану“ (стр. 24, став први), пошто је тамо дејствовало више од једне дивизије, а мање од једног корпуса. Према томе, мени се чини да аутор настоји да помоћу неких строго одређених норми дубина, које имају одређене јединице у одбрани, докаже да ово није ни маневарска ни позициска одбрана. Међутим, при разматрању појединих примера требало би узети као пресудну чињеницу услове под којима се нека борбена радња одиграла, као и циљ који је требало остварити. Мислим да се нећу пребацити ако констатујем да би Врховни штаб сигурно тамо одредио цео корпус само да га је имао у овој конкретной ситуацији, а то што су и снаге мање од корпуса извршиле свој задатак никако не значи да нису водиле итекако отсудну одбрану³⁾.

в) Закључак да се ова одбрана не може назвати позициском ради тога што „су се јединице, и поред све упорности, повлачиле у дубину око 20 км, а да нису успеле да униште непријатеља пред предњим крајем, како то предвиђају правила за позициону одбрану“ (други став тачке в), на стр. 24), такође се не може примити, јер се ни у постојећим правилима, па ни у пројекту нове Ратне службе, нигде не поставља „уништити непријатеља пред предњим крајем“⁴⁾,

³⁾ У тачки 557 пројекта нове Ратне службе каже се: „Организација и начин извођења дају отсудној одбрани више позициски или више покретни карактер. У првом случају одбрана је више изражена тежњом да се одржи одређени одбранбени појас (положај); одбранбена и нападна дејства се комбинују — у плићој зони. У другом случају одбрана је више изражена борбом по дубини; одбранбена дејства различите упорности комбинују се са нападним дејствима одговарајућег карактера — у дубљој зони“. Без обзира да ли ће се усвојити овај пројекат или не, оваква формулација одбранбених дејстава одговара и нашим искуствима. Иако наведени пример не одговара некој строго одређеној норми која одређује дубину одбранбене зоне корпуса, а по свим осталим карактеристикама одговара позициској (отсудној) одбрани, било би погрешно ако би се ради неке фиктивне чистоте закључило да се ова одбранбена операција по својим особинама у целости не може окарактерисати као позициска (отсудна) одбрана у правом смислу.

⁴⁾ У тачки 670 ПВП, II део, каже се: „одбрана је вид борбе у коме трупе, користећи повољне услове земљишта, његово фортификациско ојачање и јачину савремене ватре, могу одржати поседнуте положаје против надмоћнијих непријатељских снага, нанети им знатне губитке и довести напад до неуспеха. Ипак, непријатељ се може уништити само прелазом у одлучан

нити нам искуство показује да је непријатељ уништен пред предњим крајем у одбранбеним операцијама. Према томе, не може се ни закључити да ово није била позициска одбрана зато што непријатељ није уништен пред предњим крајем.

г) Закључак „да су одбранбена дејства наших снага на правцу Бугојно — Г. Вакуф — Прозор имала карактер и отсудности, и маневра, и упорности, и повлачења, и борбе у сусрету, итд., тако да то све никако не можемо (подвукао генерал Танасковић) именовати ни „маневарском“ ни „позиционом одбраном“, већ само одбраном чије су форме извођења веома различите и за сваку конкретну ситуацију другачије“ (стр. 25, став други), вероватно произилази из његовог става према чистоћи једне или друге врсте одбране. А пошто у конкретним примерима није нашао „статичко држање одређеног положаја“ или „механичке скокове са линије на линију“, већ низ разноликих радњи, које су карактеристика сваке савремене одбране, он је закључио да се ова операција не може окарактерисати ни као позициска ни као маневарска одбрана. Према томе би изгледало као да позициска одбрана садржи у себи само једну карактеристику — статистику у апсолутном смислу, иако она и овде постоји, али само у једино могућем релативном облику.

Други пример и закључци изведени из њега такође не иду у прилог тези аутора из следећих разлога:

1) Англоамеричке снаге пред противофанзиву у Арденима биле су распоређене у складу са одлуком да се главни напад усмери на отсек код Ахена, да помоћне снаге продуже операције на простору Сар — Висамбур и да се остали део фронта поседне slabим снагама. У књизи „Од инвазије до победе“ (издање Војне библиотеке — савременици, на стр. 149, став први), Ајзенхауер каже: „За такав распоред трупа ја сам свесно примио одговорност, јер у тој области нису постојали никакви стратешки важни циљеви нити велика слагалишта, а и земљиште је било прилично неподесно за ратне операције“. Из овога, као и из даљег излагања и Ајзенхауера и Монтгомерија, може се закључити да на овом делу фронта они нису очекивали нека већа активна дејства Немаца и да су сматрали да ће постављене снаге моћи извршити обезбеђење и повезаност фронта. Такав задатак је и био постављен, тако да се према томе није могла планирати ни маневарска ни позициска одбрана.

2) Ако узмемо у обзир прилике и услове под којима се развијала противофанзива у Арденима, као и снаге и могућности обеју страна, видећемо да је то била једна епизода у склопу офанзивних операција Савезника, која је само за моменат изазвала застој и присилила их на извесну прегрупаацију снага. Али, посматрано у целини, противофанзива Немаца није зауставила савезничка офанзивна дејства.

напад“, и даље у тачки 673: „Позициска одбрана има за циљ: да се непријатељу нанесе пораз, сломи његов напад и одржи положај припремљен за одбрану“. У тачки 546 пројекта нове Ратне службе слично се поставља, а у тачки 553 стоји: „Сломити напад непријатеља циљ је отсудне одбране“.

Посматрати битку у Арденима у појединостима, тј. кроз дејства појединих дивизија, па у целини закључити да се ова није развијала „по шаблонима који се „начелно“ предвиђају за т. зв. маневарску и позициону одбрану“, значило би одузимати позициској одбрани сваку покретљивост и маневар по дубини одбранбене просторије. У историји ратова може се наћи доста примера да су поједине јединице добијале задатак да упорно бране неку просторију и да их је нападач у првом налету потпуно разбио и онемогућио сваку упорност одбране. Међутим, на оваквим примерима не могу се изводити докази и стварати теориске поставке о појму одбране и њеној недељивости, јер овакви случајеви већином настају због погрешно постављеног задатка на основу погрешно процењене ситуације.

Не могу се сложити са аутором ни у томе да је и за једну и за другу врсту одбране у теорији постављен неки шаблон. Пошто све армије, при разматрању позициске и маневарске одбране, полазе од тога да свака врста одбране има своју динамичност, покретљивост и маневар, то се ни њиховој војној теорији не може замерити за неке „шаблоне“ који у том смислу стварно не постоје. У послератној војној литератури код свих армија можемо наћи разна мишљења о позициској и маневарској одбрани, али ниједно од њих не поставља да се позициска одбрана састоји у статичком држању појединих линија и положаја, нити да се маневарска одбрана карактерише механичким напуштањем одређеног простора без икакве упорности у одбрани појединих линија у томе простору. За Макартурово повлачење, у јулу 1950 године, Ружерон каже: „Маневар у повлачењу, потхват који се предузима својевољно и смишљено, има за циљ да непријатељу пружи узастопне отпоре, а затим да снаге које те отпоре пружају одмах извуче из додира са противником, а све то ради добијања у времену или пак ради навлачења непријатеља на неки унапред изабран терен. Такав маневар захтева, дакле, низ борби у којима се ангажује главнина снага, а не само њена заштитница“⁵).

Ако детаљније размотримо овај маневар, видећемо да су поједине Макартурове дивизије водиле упорну одбрану, друге су чак вршиле и противнападе, а треће су напуштале извесне делове земљишта скоро без отпора. Може ли се казати да ова одбранбена операција није вођена по начелима маневарске одбране због тога што су поједине дивизије водиле упорну одбрану, а неке се повлачиле без озбиљнијег отпора? У овом конкретном случају Макартурове снаге нису биле у могућности да јако надмоћном противнику пруже отсудну битку, јер би биле уништене, а овај маневар имао је за циљ добитак у времену, потребан за пристизање ојачања и стварања услова за операције које су Макартура довеле до реке Јалу. И поред низа епизода, које се не могу сврстати у шаблоне, који се „начелно“ предвиђају за „т. зв. маневарску одбрану“, ова је операција ипак била маневарска, јер су основне снаге браниоца биле не само сачуване и

⁵) Поуке из рата у Кореји, Издање „Војног дела“, стр. 43.

способне за непосредне задатке који су уследили, већ се напуштањем одређене просторије добило и у времену, а то су баш неке од битних карактеристика маневарске одбране којих нема позициска.

На основу свега изложеног сматрам да је подела одбране на врсте оправдана и нужна и да је условљена циљевима и начелима по којима се изводе поједине њене врсте. Недељивост одбране не може се доказивати на основу строго одређених норми и шаблона. Ратна пракса показала је да су на врсте одбране пресудно утицали циљеви који су им били постављени и да је начин остварења тих циљева (којим снагама, у ком времену и на којој просторији) зависио од услова под којима су се оне изводиле. По овим питањима свака армија, па и наша, има своја искуства која утичу на измену норми и одбацивање штетних шаблона.

DATA JE U ŠTAMPU

ALGEBRA

ZA KURSEVE OPŠTEG OBRAZOVANJA OFICIRA JNA

Knjiga je rađena po programu koji je sastavila Uprava za političko i prosvetno vaspitanje JNA

Vojne pošte, pojedinci i domovi

treba odmah da dostave koliki

im je broj knjiga potreban.

Novac ne treba slati.